

NORNA-rapporter 93

Navn og navnebærer

Rapport fra NORNAs 45. symposium
i Skagen 1.–4. oktober 2014

Redigeret af
Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert
og Johnny G.G. Jakobsen

With summaries in English or German

NORNA-förlaget
Uppsala 2016

NORNA-rapporter 93

Udgivet af Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet i samarbejde med NORNA.

© Respektive forfattere 2016

ISSN 0346-6728

ISBN 978-91-7276-093-6

Sat med Verdana

Grafisk opsætning: Redaktionen

Omslag: Katrín Driscoll

Omslagsbillede: Martin Sejer Danielsen

Udgivet som internetpublikation på adressen:

nfi.ku.dk/publikationer/webpublikationer/norna-rapporter-93

För bedömning av manuskript till bidrag i NORNA-rapporter anlitas även utomstående vetenskapliga granskare.

Abstract

Navn og navnebærer. Rapport fra NORNAs 45. symposium i Skagen 1.-4. oktober 2014. Redigeret af Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert og Johnny G.G. Jakobsen (Name and Name bearer. Proceedings from The 45th NORNA Symposium in Skagen, 1-4 October 2014. Edited by Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert, and Johnny G.G. Jakobsen). *NORNA-rapporter 93*. 327p. Uppsala 2016. ISBN 978-91-7276-093-6.

The 45th NORNA symposium was held in Skagen in North Jutland, Denmark, from the 1st to the 4th of October 2014. The symposium was arranged by the Name Research Section at the Department of Nordic Research at the University of Copenhagen. Personal names, place-names, and urban names connected to the symposium theme "Name and name bearer" were discussed by the 25 participants from Denmark, Finland, Norway and Sweden. The symposium proceedings contain 14 of the 18 congress papers.

Keywords: NORNA proceedings, proper names, onomastics, name research, place-names, personal names, names and gender, linguistic landscapes, names in archaeology, names and legends.

Kirkenavnets fremkomst

Nogle betragtninger over et navnefor- klarende motiv i Evald Tang Kristensens sagnudgivelser

MARTIN SEJER DANIELSEN

Den danske folkemindesamler Evald Tang Kristensen (1843-1929) udgav store mængder sagnmateriale i to rækker (serier) under titlen *Danske sagn*; den gamle rækkes syv bind udkom i perioden 1892-1901, den nye rækkes seks bind (+ register) i perioden 1928-1939. Sidstnævnte række nåede Tang Kristensen kun at påbegynde før sin død, og fra bind tre og fremefter færdiggjordes værket af hans yngste søn Johannes Evald Tang Kristensen (1906-1994). Faderen Evald Tang Kristensen udgav sagnene efter sit eget klassifikations-system baseret på fortællingernes temaer (Tangherlini 2013 s. 46-47), og dette system kommer til udtryk i overskrifter igennem værkerne. Én af disse overskrifter lyder "Kirkenavnets fremkomst" (ETK III s. 159 ff. og ETK Ny III s. 114 f.). Hurtigt bliver man dog klar over at man også under andre overskrifter i sagnværket, især i begge rækkers tredje bind, finder sagn hvor forklaring af kirkenavne inddrages.

Langt det meste materiale i *Danske sagn* stammer fra det 19. til begyndelsen af det 20. århundrede. I sin efterskrift til gamle række af *Danske sagn* redegør Tang Kristensen selv for materialets oprindelse (ETK VII s. 613 ff.): Store dele indsamlede han selv på sine mange indsamlingsture i felten, andre dele stammer fra folk der sendte materiale til Tang Kristensen, enten hvad man selv kendte til, eller hvad man selv havde indsamlet som 'amatørsamler' i felten. Endvidere

inddrog Tang Kristensen også materiale fra Svend Grundtvigs (1824-1883) samlinger der især bygger på lokale informanter som nedskrev og sendte materialet til Grundtvig; Tang Kristensen ændrede dog Grundtvigs materiale en del i sine udgivelser (Ellekilde 1944 s. 7-60, især 56-60). Andet materiale stammer fra skriftlige men ikke før udgivne kilder. Under hvert sagn angiver Tang Kristensen sin kilde, som oftest med navnet på fortæller og/eller den lokale 'amatør-samler', ligesom det fremgår tydeligt når Tang Kristensen har sagnet fra et manuskript af en art. Væsentligst for nærværende undersøgelse er at materialet repræsenterer en anden stemme end stednavneforskningens, og at sagnene derved giver et anderledes billede af kirkenavnene som *navne*.

At sagn og stednavne kan vekselvirke, er ikke i sig selv en ny opdagelse inden for hverken folkloristikken eller onomastikken. Navneforklarende sagn benævnes stedvis (fx Boberg 1962 s. 55-56), emnet har været behandlet i artikelbidrag (fx Baker 1972 og Nicolaisen 1976, 1977a, 1977b), og sagnene inddrages sporadisk som støtte i stednavnetolkninger, eksempelvis i opslagsværket *Danmarks Stednavne* (1922 ff.). Nogen større systematisk undersøgelse af emnet har dog aldrig været foretaget før jeg i 2013 afleverede mit kandidatspeciale (Danielsen 2013). Med udgangspunkt i eksempler på tolkninger i *Danmarks Stednavne* hvor sagn inddrages på den ene eller den anden måde, bliver det indledningsvis klart at udvikling af en teoretisk og metodisk ramme for emnet er påkrævet, blandt andet for at undgå uhensigtsmæssig inddragelse af disse fortællinger i stednavnetolkninger, endsiige manglende genkendelse af genren *sagn* så den fornødne kildekritik sættes ud af spil (Danielsen 2013 s. 6-10).

Formålet med nærværende artikel er at præsentere og diskutere en række teoretiske og metodiske grundprincipper og inddrage disse i analysen af nogle kvalitativt udvalgte

eksempler på sagn om kirkenavnes opståen fra Tang Kristensens to rækker af *Danske sagn*. Jeg vil undersøge hvor disse fortællinger adskiller sig fra stednavneforskningens tolkninger.

Teori og terminologi

I mit speciale sætter jeg sagnfortællernes forklaring af stednavnes oprindelser i forbindelse med Axel Olriks (1864-1917) teori om *stedfæste* (Danielsen 2013 s. 20-25) der findes mest fyldestgørende beskrevet i det posthumt udgivne værk *Nogle grundsætninger for sagnforskning* fra 1921 (§ 119-134, s. 97-103). Man må bemærke at når Olrik benytter ordet *sagnforskning* i titlen på sit værk, skal *sagn* forstås i meget bred forstand, inklusive eventyr, folkeviser med mere (se fx Olrik 1921, § 2 og 5, s. 33, 34-36; jf. Ellekildes forord, *ibid.* s. 1). Dette brede fokus påvirker dog ikke stedfæsteteoriens gyldighed for studiet af sagnet i en snævre betydning, så som det materiale vi finder i Tang Kristensens *Danske sagn* (jf. Danielsen 2013 s. 15, 21). Stedfæsteteorien lyder som følger:

En fortælling siges at være stedfæstet, når den ikke blot er henlagt til en bestemt skueplads, men knyttet til bestemte steder således at de opfattes som vidnesbyrd om fortællingens rigtighed, idet de indeholder et eller andet forhold om hvis oprindelse fortælleren beretter, og hvis rigtighed fortælleren samtidig kan overbevise sig om (Olrik 1921, §119, s. 97; spærret skrift ophævet).

Stedfæstet er altså et produkt af sagnfortællerens bevidste eller ubevidste forsøg på at skabe troværdighed i sin fortælling ved at pege på et vidnesbyrd om begivenheden i verden uden for sagnet. Stedfæstet kan endvidere være *væsentligt* eller *uvæsentligt* (*ibid.*, §123, s. 99). Væsentligt er det stedfæste hvor hele formålet med sagnet er at forklare stedfæstets oprindelse, nært beslægtet med det *ætiologiske*

sagn, af Olrik kaldet *ophavssagn* (ibid.). Forekomsten af en stor sten på en flad mark kan således forklares som en trolds mislykkede forsøg på at ramme kirken (jf. ibid.); at stenen rent faktisk ligger i landskabet giver sagnet troværdighed, for som Olrik tidligere i værket formulerer i en parentetisk bemærkning om ophavssagn: "virkningens forekomst fremkalder tro på årsagens gyldighed" (ibid., §5,3, s. 35). Uvæsentligt er det stedfæste der kunne undværes uden at vælte den sluttede handling (ibid., §123, s. 99). Måske forklarer sagnfortælleren videre at nogle fordybninger på stenens overflade faktisk er aftryk af troldens hænder. Termen *stedfæste* må altså holdes strengt adskilt fra stednavneforskningens begreb *lokalisering*, det vil sige "bestemmelse af en navneform som betegnelse for en bestemt lokalitet" (Christensen og Kousgård Sørensen 1972 s. 91; jf. Danielsen 2013 s. 19).

Som en anden terminologisk distinktion sætter jeg *tolkning* over for *tydning* (Danielsen 2013 s. 25-26). Med *tolkning* forstås den etymologiske tolkning af et stednavns oprindelse, det vil sige den slags vi læser i *Danmarks Stednavne*. Definitionen af *tydning* er inspireret af Vibeke Dalbergs tanker om *associativ betydning* i hendes teoretiske diskussion om propriets adskillelse fra appellativet (især Dalberg 1989 s. 39-40) og Staffan Nyströms tanker om propriets betydning (Nyström 2013 s. 14). Definitionen har jeg her ændret en smule fra min oprindelige formulering (Danielsen 2013 s. 26): *Tydningen* er de umiddelbare associationer et stednavn giver for den almindelige navnebruger, typisk på baggrund af helt eller delvis homonymi med andet ordmateriale fra navnebrugerens levende ordforråd under indflydelse af kontekstuelle erfaringer om den betegnede lokalitet (denotatum). Ofte vil man opleve at *tydningen* foregår i en synkron tilgang til sproget, hvorimod *tolkningen* per definition foregår i det diakrone sprogsyn hvor ældre kildeformer af stednavnet og

sproghistoriske udviklinger står i centrum for den professionelle stednavnetolkning.

Kirkenavnet som navn

Bent Jørgensen opridser i en artikel de danske kirkers navne gennem 1000 år (Jørgensen 2002). Her beskriver han hovedformen for en dansk kirkes navn som formelt sekundære navne hvor sognebyens navn danner forled og substantivet *kirke* er artsled (ibid. s. 145). Videre beskriver Jørgensen:

Det følger af den danske bebyggelsesstruktur, at de formelt sekundære navne, som udgør hovedparten af de klassiske kirkenavne, er sammensat med sognebyens navn. De få undtagelser herfra udgøres af de kirker, der er eneste kirke på en ø, f.eks. *Bogø Kirke*, *Femø Kirke*, eller som ligger mere eller mindre alene i et isoleret **og** navnebærende område, f.eks. *Jungshoved Kirke*, *Røsnæs Kirke* (Jørgensen 2002 s. 146).

Det *formelt sekundære navn* må i denne forbindelse forstås som et stednavn der indeholder et andet stednavn (jf. Christensen og Kousgård Sørensen 1972 s. 17-18, 230). Til denne kategori hører altså de fleste danske kirkenavne, eksempelvis *Nordby kirke*, *Skørping kirke* og *Kisserup kirke*. Med ordet *sekundær* underforstås endvidere en kronologi: Selvom rækkefølgen langt fra altid kan påvises i kilderne, må disse navne være dannet til et på navngivningstidspunktet eksisterende stednavn.

Navneforskere har længe diskuteret hvordan man holder propriæt adskilt fra appellativet i tilfælde hvor stednavnet er helt eller delvist gennemsigtigt i sin appellative betydning, for eksempel appellativet *kirke* sat over for det propriale artsled *kirke*. Den såkaldte individualitetsteori siger om propriets indre grammatiske struktur at det ikke kan veksle mellem en situationsbestemt bøjning i bestemt og ubestemt form, for eksempel optræder *Skagen* aldrig i ubestemt form som **en Skage*, for propriæt udpeger altid én og kun én individualitet

(Christensen og Kousgård Sørensen 1972 s. 9-12; Dalberg 1989 s. 36-37). På samme vis kan propriet heller ikke veksle mellem singularis og pluralis (Dalberg 1989 s. 37). I nærværende bidrag bliver der dog ikke plads til at gennemgå alle teoretiske standpunkter, endsige bidrage med nye, men diskussionen skal antydes når sagnenes kirkenavne sammenlignes med Jørgensens ovenfor refererede definition af kirkenavnet.

Tre stumme prinsesser

Sognene Ødum, Haldum og Voldum ligger i forlængelse af hinanden nord for Århus, nærmest i en halvcirkel sydøst omkring Hadsten (oplysninger om administrative enheders udbredelse i historisk-geografisk perspektiv stammer fra digdag.dk). Stednavne der i dag har en form på *-um*, giver ofte to muligheder for en etymologisk tolkning: Det kan være et sammensat navn hvor *-um* er en udvikling af efterleddet glda. *hēm* 'ejendom, bebyggelse', eller man kan stå med et substantiv i pluralis dativ (fx Jørgensen 2008 s. 52, 117, 316; jf. generelt Hald 1942). Som det er tilfældet med *Voldum*, kan den ene tolkningsmulighed være svær at udelukke fra den anden: Enten har vi at gøre med sb. glda. *wall* 'jordvold' i pluralis dativ, eller også dette ord som forled og efterleddet glda. *hēm* (Hald 1942 s. 103; DS 18,1 s. 112; Jørgensen 2008 s. 338).

Hvad angår *Haldum* tolker Kristian Hald navnet som en sammensætning af forleddet sb. glda. *hal(l)* 'skråning', og efterleddet glda. *hēm*; han peger også på at en pluralis dativform af samme substantiv er en formel mulighed som han dog argumenterer imod (Hald 1942 s. 70). Anders Bjerrum sandsynliggør derimod i bind 12 af *Danmarks Stednavne* fra 1964 at *-um* i dette navn netop markerer pluralis dativ (DS 12 s. XVII, 32), og Bent Jørgensen fremstiller denne tolkning med stor sikkerhed: *Haldum* er sb. glda. *hall* i betydningen 'sten, klippe' eller 'skråning, skrænt' i pluralis dativ

KIRKENAVNETS FREMKOMST

(Jørgensen 2008 s. 107). Stednavnet *Ødum* tolkes som et sammensat navn med glda. *hēm* som efterled; forleddet er enten sb. glda. *ōth* 'rigdom' eller adj. *øde* (Jørgensen 2008 s. 345; jf. Hald 1942 s. 108-109 og DS 18,1 s. 145).

Men ophavet til de tre navne forklares i sagn trykt hos Evald Tang Kristensen på helt anden vis. Som del af Tang Kristensens klassifikationssystem af sagnmaterialet finder vi i *Danske sagn* overskriften "Jomfruer bygger kirker" (ETK III s. 147 ff.; gentages ETK Ny III s. 110 ff.). Denne dækker over en række sagn hvor (adelige) jomfruer, prinsesser og lignende menes at have bekostet/bygget kirker, og typisk byggede to-tre jomfruer hver sin kirke. De tre sagn ETK III nummer 771-773 fortæller om opførslen, og de to første tillige om navngivningen, af kirkerne i sognene Ødum, Haldum og Voldum. Diskussionerne om stednavnenes etymologiske tolkninger minder meget lidt om disse sagn; tydningsprocessen bærer præg af stor umiddelbarhed, og fortællingerne kredser om årsagen til stednavnets opståen:

Tre prinsesser var stumme, og der blev rådet dem at bygge hver en kirke for at få deres mæle. De havde midler nok dertil og byggede så kirkerne *Ødum*, *Voldum* og *Haldum*. De gav dem navnene, eftersom de var dumme til: *Ødum* 'øde dum'; *Voldum* 'voldelig dum'; *Haldum* 'halv dum' (ETK III nr. 771).

I en variant sigter tydningen kun til elementet *-dum*: "*Ødum*, *Haldum* og *Voldum* kirker skal være byggede af tre søstre, der alle var stumme, og derefter fik bynavnene endelsen *dum* [...]" (ETK III nr. 772). Den tredje overleverede og kortfattede variant indeholder derimod intet navngivningsmotiv (ETK III nr. 773). I det 19. århundredes Jylland har adj. *dum* især indeholdt betydningen 'som ikke kan tale, stum', men den i moderne dansk bedst kendte betydning 'ubegavet, tåbelig og lignende' (Feilberg I s. 217; ODS III sp. 1103-1105; JO, opslag på *dum*) kan også være tænkt ind i sagnet, især hvis

til i ordlyden "var dumme til" skal forstås som en form for 'kvantitativ forøgelse' (se *til* i betydning 35.6 i ODS XXIII sp. 1181) hvilket dog forekommer mindre sandsynligt.

Ordet *øde* benyttes i sagnet adverbielt, men det hænger nok sammen med adj. *øde* i betydningen 'ruineret, forarmet' (ODS XXVII sp. 1438 (betydning 3,2); jf. Feilberg IV s. 1160). At blive økonomisk ruineret i forbindelse med kirkebyggeri, kan sammenlignes med sagnet præsenteret i næste afsnit hvor to adelige søstre bliver fattige efter at have brugt deres formuer på opførelsen af hver deres kirke. Adverbielt benyttes også adj. *voldelig* 'vældig, overmåde stor' (Feilberg IV s. 1084; jf. ODS XXVII sp. 413-414 (betydning 3)) i en graduerende funktion: Prinsessen er meget stum og/eller ubegavet. At være *halv dum* må forstås som 'næsten stum og/eller ubegavet', jævnfør adj. *halvdød* (ODS VII sp. 775).

Først må det bemærkes at *d'*et er stumt i de registrerede udtalegengivelser af stednavnene. *Ødum* udtaltes i 1945-46 [*øm*] (DS 18,1 s. 145), *Voldum* udtaltes i samme tidsperiode [*wOləm*] (DS 18,1 s. 112) og *Haldum* udtaltes i 1916-17 [*haləm*] og 1953-56 [*halOm*] eller [*haləm*] (DS 12 s. 32). Sammenholdt med udtalen af adj. *dum*, omtrent *[*dom'*] (baseret på udtalegengivelser hos JO, opslag på *dum*) synes tydingen i sagnet at være sket med udgangspunkt i stednavnenes skriftlige udtryk og ikke udtalen.

Dernæst bemærkes at sagnenes *kirkenavne* ikke stemmer overens med definitionen af kirkenavnet som et formelt sekundært navn. Sb. *kirke* som artsled i et sammensat proprium leder man forgæves efter: I sagnene benyttes ordet entydigt som appellativ hvor det både kan bøjes i pluralis, "kirker", og i pluralis bestemt, "kirkerne". Med andre ord hedder kirkerne i sagnene simpelthen *Ødum*, *Voldum* og *Haldum*, ikke *Ødum kirke*, *Voldum kirke* og *Haldum kirke*. I den anden variant (ETK III nr. 772) er det endvidere specifikt "bynavnene" der fik endelsen "dum". Man

kunne derfor så tvivl om hvorvidt denne variant overhovedet er relevant for nærværende studie.

”Så kan du des lettere kysse min r..”

Under samme overskrift, ”Jomfruer bygger kirker” (ETK III s. 147 ff.), finder man en fortælling om kirkerne i Kisserup og Særløse og navnenes opståen (ETK III nr. 768), begge i Volborg herred på Sjælland. Kirkebyggeri kunne bero på splid, og hårde ord kunne flyve mellem kvinderne:

Der var en gang to adelige søstre, som levede i uvenskab og ikke undte hinanden arv efter sig. Den ene byggede da en kirke; men al hendes formue var gået med, så hun næppe havde klæder til kroppen; derfor kaldte den anden søster hende jomfru *Særkløs*. »Du kan kalde mig, hvad du vil,« svarede hun, »men kirken fik jeg dog færdig.« Nu hedder kirken og sognet efter den *Særløse* (Lejre herred [dvs. Volborg herred]). Den anden søster vilde ikke være ringere og lod også bygge en kirke, hvortil også hele hendes formue gik med, så hun også blev næsten nøgen. Da den første lod hende høre dette, svarede hun: »Så kan du des lettere kysse min r..« Derfor fik kirken og sognet navnet »Kysr..« (i Lejre herred), og det er nu blevet til Kisserup (ETK III nr. 768).

Særløse tydes som et tilnavn på den ene jomfru, ”*Særkløs*”, der sigter til hendes nøgenhed. Just Mathias Thiele (1795-1874) udgav allerede i 1819 en lignende beretning: *Særløse kirkes bygmesterinde ville give sin bedste silkesærk til Kisserup kirkes bygmesterinde hvis sidstnævnte blev først færdig med byggeriet; ”Hun, som boede i Særløse tabte, og Byen blev deraf kaldet Særkeløse”* (Thiele 1818-1823, *Anden Samling*, s. 21-22). Med en lignende tydning af stednavnet forklares i et andet sagn hos Tang Kristensen: ”*Om Særløse Kirke* fortælles, at den er bygget af tre Jomfruer, som blev saa fattige, inden de blev færdige, at de ikke en Gang havde det blotte Linned til Kroppen. Derfor fik Byen Navnet

Særkeløse, som efterhaanden er blevet forandret til Særløse" (ETK Ny III nr. 433).

Hertil kommer at stednavneforskeren Bent Jørgensens tolkning faktisk går i samme retning: Ordsemantisk (etymologisk) består stednavnet *Særløse* sandsynligvis af forleddet sb. *særk* '(under)skjorte' og efterleddet adj. *løs(e)*, og i den navnesemantiske tolkning – det vil sige en tolkning af "hvad navnet som sådant betød på det tidspunkt det blev givet" (Jørgensen 2008 s. 204) – foreslår Jørgensen: "Der hvor beboerne mangler særke" (ibid. s. 183). Dermed er der tale om et spottenavn i kategori med *Sengeløse* (ibid.). Tolkningen er senest gentaget af Jørgensen i 2013 (DS 26 s. 153-154). Vi ser altså her en overensstemmelse mellem sagnenes synkrone tydning af *Særløse* og Jørgensens ordsemantiske tolkning af samme: Både sagnfortællerne og navneforskeren identificerer sb. *særk* og adj. *løs(e)*. Den væsentligste forskel består i at Jørgensens navnesemantiske tolkning sigter til et generelt forhold – beboerne i Særløse mangler generelt særke – mens sagnene forklarer årsagen til stednavnets opståen med udgangspunkt i en enkeltstående begivenhed beskrevet i stor detaljerighed.

Det andet navneforklarende element i ovenfor citerede sagn sigter til *Kisserup*. Stednavnet er et almindeligt dansk *torp*-navn hvor det oprindelige efterled gl. *torp* 'udflytterbebyggelse' ved metatese er udviklet til *-rup*; forleddet er sandsynligvis et nok nedsættende tilnavn gl. **Kithsi* eller **Kithsa* dannet til sb. *kid* (Jørgensen 2008 s. 157; DS 26 s. 164). I sagnet forklares ophavet til stednavnet dog mere farverigt, om end det vulgære sb. *røv* 'anus, bagdel' (ODS XVIII sp. 265) er blevet censureret i anstændighedens navn. Sagnet er trykt efter en skriftlig meddelelse sendt til Tang Kristensen af Christian Weiss i Tingerup ved Hvalsø. Denne håndskrevne meddelelse ligger hos Dansk Folkemindesamling i arkivet DFS 1929/1 ordnet under meddelerens navn, Chr. Weiss, med meddelelsesnummer 256. Her kan det

KIRKENAVNETS FREMKOMST

konstateres at Weiss har stået for censureringen, da han gengiver henholdsvis "r..." og "Kysr- -". Thiele vovede i 1819 kun at gengive at hvis Særløse kirkes bygmesterinde ikke blev først færdig "da skulde den anden gjøre noget, som ikke vel tør nævnes for høviske Øren. [...] [D]en anden Bye blev af det andet Vilkaar kaldet Kisserup" (Thiele 1818-1823, Anden Samling, s. 22). Men meningen er klar nok: Kirken og sognet (og hos Thiele: byen) fik ifølge sagnet navnet *Kysrøv* der senere blev til *Kisserup*. Man må i Christian Weiss' sagn bemærke en udtalt forestilling om en sproghistorisk udvikling indeholdt i ordlyden: "og det er nu blevet til Kisserup".

En sådan tydning hvor et fyndigt eller på anden vis bemærkelsesværdigt udråb forklares indeholdt i et stednavn, genkendes fra en mængde sagn, og det er især blevet behandlet af folkloristen og stednavneforskeren Wilhelm F.H. Nicolaisen i et skotsk og amerikansk perspektiv (fx Nicolaisen 1976 s. 156-158 og 1977a; jf. 1977b s. 24-26 og Danielsen 2013 s. 29). Her fremhæver Nicolaisen eksempler på navngivningsmotivet der af fortæller og tilhører opleves som humoristiske; ovenfor citerede danske eksempel har utvivlsomt fået mange til at trække på smilebåndet. Hertil kommer at navngivningsmotivet er meget urealistisk, og kun under helt særlige, vel nærmest umulige, omstændigheder kunne finde sted (jf. Nicolaisen 1976 s. 157; 1977a s. 2, 11). Et andet eksempel på samme motiv vender jeg tilbage til om lidt.

Igen må man bemærke sagnenes benævnelse af kirkenavnene set i relation til navneforskerens opfattelse af navnetypen som formelt sekundære navne. I første sagn var det "kirken og sognet" der opkaldtes efter den *Særkløse* (*Særløse*), ligesom det var "kirken og sognet" der opkaldtes *Kysrøv* (*Kisserup*), og i den anden variant hos Tang Kristensen var det "byen" der fik navnet *Særkeløse*, ligesom det også hos Thiele i 1819 var byerne der opkaldtes. Der

synes ikke at herske nogen klar distinktion mellem byens, sognets og kirkens navn.

Et guddommeligt fingerpeg

På Stevns i det sydøstlige Sjælland helt ude ved Stevns klint ligger Højerup gamle kirke. Kirkens kor styrtede i 1928 i havet i forbindelse med et klinteskred, men kirken havde på det tidspunkt ikke været benyttet til gudstjeneste siden 1910 (DK Præstø s. 358). Forleddet i bebyggelsesnavnet *Højerup* tolkes som enten bestemt form af adj. *høj* eller en bøjningsform af sb. *høj*, og efterleddet som glda. *torp* 'udflytterbebyggelse' (DS 16 s. 61; Jørgensen 2008 s. 137).

Netop den bemærkelsesværdige placering af den gamle Højerup kirke har medført ophavssagn der forklarer forholdet (se også Danielsen 2015). Thiele udgav i 1817 sine første *Prøver af Danske Folkesagn*. Her trykte han et sagn, som han havde sammensat fra ældre skriftlige og trykte kilder, om en skipper i havsnød der lovede at bygge en kirke på klinten som vartegn til andre hvis han selv undgik faren; hertil hørte også at kirken flytter sig et hanefjed – altså længden af en hanes skridt (ODS VII sp. 855) – ind i landet hver julenat for at undgå nedstyrtning (Thiele 1817 s. 12-13; genoptrykt Thiele 1818-1823, Første Samling, s. 83, og 1843 s. 203). Sagnet blev især landskendt da det indgik i Johan Ludvig Heibergs (1791-1860) skuespil *Elverhøi* der første gang opførtes på Det Kongelige Teater i 1828 (Heiberg 1932 [1828] s. 1, 85-86; jf. DK Præstø s. 358). Hos Tang Kristensen læser vi en variant af dette motiv hvor stednavnet indgår som stedfæste:

En Viking var en Gang i Havsnød uden for *Stevns Klint*, og det saa ud, som han skulde forlise med sit Skib. Men saa bad han til Gud og lovede, at hvis han kunde slippe i Land, saa vilde han bygge ham en Kirke paa det Sted, hvor han kom i Land. Han blev saa kastet ind under Klinten og kom der i Land. Da han ser det, saa udbryder han: »Men Gud, her kan jeg jo ingen Kirke bygge.« Da lød der en Røst til ham, som sagde: »Jo, højere op.« Der oppe paa Klinten byggede han saa

KIRKENAVNETS FREMKOMST

Kirken, og den skal deraf have faaet Navnet *Højrup* [= *Højerup*]. Kirken flytter sig et Hanefjed ind i Landet hver Julenat (ETK Ny III nr. 424).

Kirkens placering fandtes ved et guddommeligt fingerpeg, et mirakel, først fordi vikingen kom i land hvor han gjorde, men i høj grad også ved Guds ordre, "højere op"; et udråb der mindes i selve stednavnet *Højerup*. Tager man kirkers centrale, religiøse funktion i det kristne samfund i betragtning, er det oplagt at selveste Vorherre kan stå bag udråbet der menes indeholdt i kirkenavnet (jf. eksemplet hos Boberg 1962 s. 56). Selvom det navneforklarende element minder om det foregående, hvor jomfruens spydige udråb mentes indeholdt i kirkenavnet, har færre mennesker nok oplevet Guds ordrer som humoristiske. Videre ser man at kirken i det citerede sagn får navnet *Højerup*, ikke *Højerup kirke* eller lignende, så her er kirkenavnet igen en anderledes størrelse end den formelt sekundære navnedannelse beskrevet af Jørgensen.

Kong Ran og bullerne

Randbøl kirke og sogn ligger i Tørrild herred vest for Vejle. I den etymologiske tolkning af *Randbøl* forstås efterleddet som *bøl*, glda. **bōli* i betydningen 'udflyttergård' (DS 8 s. XI, 101; Jørgensen 2008 s. 52, 227). Forleddet bliver i DS 8 fra 1944 tolket som et mandnavn, glda. *Randi* (DS 8 s. 101). Få år efter korrigeres denne tolkning af Frederik Orluf (1869-1954). Han finder i *Danmarks gamle Personavne* kun ét eksempel på et sådan personnavn (DgP 1 sp. 1133) hvorfor han argumenterer for at tolke forleddet som sb. *rand*; denne tolkning passer netop med bebyggelsens placering yderst ude ved Randbøldal (Orluf 1950 s. 111). Samme tolkning gengives senere af Bent Jørgensen (2008 s. 227).

Ved siden af kirken, på selve kirkegården, ligger en stor gravhøj (Fund og Fortidsminder). Allerede i det 17. århundrede forklares i en præsteindberetning til Ole Worm

(1588-1654) hvordan Randbøl kirke skulle være opkaldt efter kong Ran "som di gamle sigir den fordum at hafue ladit bygge oc schall ligge begrafuit i en høj, som ligger tet op til den nøre siide inde paa kirchegaarden" (Præst.Worm I s. 197). Sagn om denne kong Ran findes gengivet flere steder, eksempelvis fortælles noget lignende af Erich Pontoppidan og Hans de Hofman i 1769 (DATl. V s. 991 note h) og i en præsteindberetning til Oldsagskommissionen fra W. Steenstrup i 1808 (DPI s. 63-64), ligesom Thiele trykker et sagn om kong Ran med henvisning til blandt andet Pontoppidan og Hofmans værk (Thiele 1843 s. 172-173; se også Worsaae 1840-1841 s. 149).

Tydningen af stednavnet *Randbøl* går igen i et sagn der forklarer hvordan stedet for kirkens opførelse blev fundet:

Da man vilde opbygge *Randbøl* kirke, havde man intet held dermed; ti hvad man byggede op om dagen, blev nedrevet om natten. Omsider mærkede man jo nok, at stedet, man havde valgt til byggeplads, var i en eller anden trolds magt, og man blev da nødt til at søge om en anden plads. Til den ende tog man to bøller og slog dem løs om aftenen, og hvor man så fandt dem liggende om morgenen, skulde kirken bygges. De fandtes liggende ved en kjæmpehøj, hvor sagnet beretter, at kong Ran er begravet. På dette sted blev kirken altså bygget, og fik navnet *Randbøl* efter kong Ran og bøllerne (ETK III nr. 820).

Efterleddet *bøl* i *Randbøl* er udtalenært med sb. *bul(le)* 'tyr' (JO, opslag på *bulle*, jf. opslaget *bøl*; ODS III sp. 101); i det udgivne sagn staves det med *ø*, i pluralis "bøller" og pluralis bestemt "bøllerne". Sagnets motiv kendes fra hele landet og benævnes i Evald Tang Kristensens klassifikationssystem som "De to stude, lam, heste" (ETK III s. 167 ff.; ETK Ny III s. 117 ff.): For at finde stedet for kirkens opførelse sendes typisk to (sammenbundne) stude, okser eller andre dyr af sted, og hvor de første gang lægger sig, skal kirken bygges – et simpelt guddommeligt fingerpeg (Boberg 1962 s. 55-56). I

KIRKENAVNETS FREMKOMST

nye række af Tang Kristensens *Danske Sagn* går motivet igen om Randbøl kirke: "[...] De [bullen] gik saa op og lagde dem ved Kong Rans Høj. Derefter har Sognet Navn, for der kunde de bygge i Fred, og saa blev Kirken sat der. Navnet Randbøl stammer altsaa fra Ran og Bøl" (ETK Ny III nr. 489). Det er altså *sognet* der her navngives. I nær tilknytning til stednavnet *Randbøl* nævnes denne kong Ran i flere overleveringer hos Tang Kristensen (jf. Lidegaard 1998 s. 229). Et kortfattet sagn lyder: "Kong *Ran* er begravet lige norden for *Randbøl* kirke på kirkegården. Deraf fik kirken navn" (ETK IV nr. 57). Endelig fortæller en overlevering om en krig mellem kong Ran fra Randbøl og kong Amlet fra Amlund; kong Ran tabte og ligger i højen norden for kirkegården (ETK IV nr. 197).

Højen på Randbøl kirkegård omtales somme tider med stednavnelignende benævnelser; her skal blot gives nogle eksempler: I *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1840-1841 benyttes benævnelserne "Kong Rans Grav", "Kong Rans Höi" og blot "Rans Höi" i flæng (Worsaae 1840-1841 s. 149-151). "Kong Rans Grav" ses hos Pontoppidan og de Hofman i 1769 i *Den Danske Atlas* (DaAtl. V s. 991 note h). Dette værk er en af kilderne til kong Ran-sagnet hos Thiele, og nok derfor gengiver han også benævnelsen "Kong Rans Grav" (Thiele 1843 s. 173). Senere genfindes "Kong Rans Grav" på et kort fra 1950 (Generalstabens lave målebordsblad). Benævnelsen "Kong Rans Høj" benyttes i et af sagnene hos Tang Kristensen (ETK Ny III nr. 489), og den går igen i en lydskriftoptegnelse i en stednavneindberetning fra 1942 i Afdeling for Navneforsknings arkiver (I 1942). På websitet Fund og Fortidsminder i forbindelse med en "museal berejsning" i 1952 benævnes højen også som "Kong Rans Høj" (Fund og Fortidsminder). Endelig benytter Mads Lidegaard benævnelsen "Rans Høj" (Lidegaard 1998 s. 229). Disse vekslende benævnelser på højen vidner på ingen måde om eksistensen af en virkelig, historisk kong Ran; omvendt er benævnelserne utvivlsomt dannet med udgangspunkt i sagnene.

Kong Ran er en sagnkonge der tilsyneladende kun knyttet til Randbøl-egnen, og hans navn må derfor blot være udledt af stednavnet *Randbøl* (jf. Christensen [udateret]). Med udgangspunkt i dette eksempel må man sætte spørgsmålstegn ved hvorvidt sagnfortælleres tydinge af stednavne behøver tage udgangspunkt i associationer til et levende eller kendt ordforråd. Personnavne kan uproblematisk opfindes til lejligheden og tilpasses stednavnet, og tydingen behøver kun tage udgangspunkt i den almindelige erfaring at mennesker bærer navne.

En anden version af motivet med bullerne indeholder en lidt anden tyding af forleddet i stednavnet *Randbøl*. To herremænd ønskede at bygge en kirke, men de var ikke enige om hvor den skulle opføres:

[...] Så en dag kom en stodder til den ene [af de to herremænd], han sagde til manden, at han skulde slå sin bøl ud, den vilde så løbe, men der, hvor den faldt, skulde han bygge kirken. [...] Han ladt den da også fra båsen, og straks den kom ud, tog den til spillende som en kalv, rendte ud i et krat, sprang over en bæk og stak videre i rend op ad en bakke; der faldt den. Manden byggede så en kirke på dette sted og kaldte den Rendbøl. Sognet fik navn derefter, men dette er ved senere omskrivninger blevet til Randbøl (ETK III nr. 819).

Forleddet tydes altså som en skriftlig forvanskning af verb. *rende* 'løbe' (Feilberg III s. 40; ODS XVII sp. 745 ff.) fordi bullen rendte af sted. Kronologien i navngivningen er værd at bemærke: Kirken fik navnet *Rendbøl* (NB! Ikke **Rendbøl kirke*), derefter fik sognet navn derefter, og dette blev senere til det *Randbøl* vi kender i dag. I sagnet udtales altså en forestilling om en slags sproghistorisk udvikling (diakroni), om end tydingen set med sprogvidenskabelige briller er foretaget i henhold til et levende ordforråd (synkroni).

Diskussion og afslutning

De i denne artikel fremstillede sagn har ikke så meget fokus på tydningen af stednavnet men i højere grad på årsagsforklaringen om hvorfor tydningsindholdet blev del af navnet. De navneforklarende elementer er først og fremmest navngivningshistorier der repræsenterer forskellige forestillinger om hvordan stednavne kan blive til, hyppigt med udgangspunkt i enkeltstående begivenheder (jf. Nicolaisen 1976 s. 156-158; (delvist) modsat Danielsen 2013 s. 45, 59). Tydningen af stednavnet kan være nærtstående eller magen til stednavneforskerens ordsemantiske tolkning (jf. Danielsen 2013 s. 43, 59) som det er tilfældet i sagnene om *Særløse*, men sagnene om denne (og Kisserups) kirkes opførelse er i sine detaljerede beskrivelser af enkeltstående hændelser afvigende fra navneforskerens navnesemantiske tolkning hvor Jørgensen foreslår at navnet sigter til et mere generelt forhold på navngivningstidspunktet: en spottende udmelding om at beboerne mangler særke (Jørgensen 2008 s. 283; DS 26 s. 153-154).

Navngivningsmotiverne fremstillet i sagnene kan være mere eller mindre urealistiske; en persons fyndige, bemærkelsesværdige udråb ville næppe blive til det ordsemantiske indhold i et stednavn. De såkaldte imperativnavne, eksempelvis kronavne som *Slukefter* og *Bilidt*, er vel det tætteste man kommer på fænomenet (om imperativnavne se Wohlert 1960). Sagntypen vil endvidere typisk have et skæmtende udtryk: *Kisserup*-sagnet har sikkert fået mange til at trække på smilebåndet. Men det guddommelige udråb "Højere op!" (*Højerup*) har sandsynligvis været ment med en større alvor. Det skal også bemærkes hvordan navnet på sagnkongen *Ran* med største sandsynlighed er udledt af stednavnet *Randbøl*. Navneforklarende sagn kan opstå med udgangspunkt i til lejligheden opfundne personnavne, og egentlig associativ betydning, hvor sagnfortælleren sammenligner stednavnet synkront med sit levende ordforråd, har der

i tilfældet med sagnet om *Randbøl* i udgangspunktet ikke været tale om.

En gennemgående observation er at *kirkenavnet* i de her fremstillede sagn ikke ligner det formelt sekundære navn Bent Jørgensen (2002 s. 145-146) beskriver, hvor sognebyens navn står som forled, for eksempel *Haldum*, og artsleddet er sb. *kirke*. Ordet *kirke* er som artsled helt gennemsligt i sin appellative betydning, "bygning, indrettet og indviet til en kristen menigheds gudstjeneste" (ODS X sp. 358; oprindelig kursivering ophævet), og inden for sagnets rammer optræder ordet *kirke* ofte netop som appellativ. Det er i alt overvejende grad *forleddet* i de formelt sekundære kirkenavne der forklares i sagnene. Man kunne derfor påstå at det ikke er ophavet til *kirkens* navn der forklares, men derimod *sognebyens/områdets* navn, og at den ikke-lingvistisk uddannede sprogbruger simpelthen ikke forstår distinktionen.

Konklusionen forekommer mig dog urimelig. Man må snarere forholde sig til at der inden for rammerne af det her fremstillede sagnmateriale hersker en anderledes opfattelse af kirkenavnet end stednavneforskeren tænker det. Modsat det formelt sekundære kirkenavn, hvor by- eller områdenavnet tænkes ældre end kirkenavnet, har sagnene kirkenavnet som udgangspunkt i en historisk kronologi: Først bliver kirken bygget og denne, sognet og/eller byen bliver navngivet, og herefter opstår det kendte samfund. I denne kronologi gemmer sig ofte tanker om en sproghistorisk udvikling der kan benævnes hvis stednavnets form (*Randbøl*, *Kisserup*) ikke helt passer med den synkrone tyding ("Rendbøl", "Kysrøv"). Set i et bredere perspektiv afslører det en i sagnene kontekstafhængig forståelse af stednavnene som ikke kun lader sig forklare fra forskellige sproglige tilgangsvinkler – eksempelvis *diakroni* over for *synkroni* – men som især er afhængig af vekslende virkelighedsopfattelser hvad angår historisk kronologi, religion, folketro, topografi og så videre.

KIRKENAVNETS FREMKOMST

Flere af de her fremstillede sagn (om Højerup og Randbøl kirker) har floreret i litteratur, topografiske værker og præsteindberetninger, og det kunne påvises af tydingerne af *Voldum*, *Haldum* og *Ødum* var foregået med udgangspunkt i skriftsprog snarere end talesprog. Et øget fokus på fortællingernes ophav uden for de trykte værker, hvor fortælleren, indsamlingspraksis og fortælleomstændigheder bringes i spil, må blive det nødvendige næste skridt i forståelsen af disse navneforklarende sagn(elementer). Dette må dog forblive et oplæg til videre studier.

Litteratur

- Baker, Ronald L., 1972: The Role of Folk Legends in Place-Name Research. I: The Journal of American Folklore, Vol. 85, No. 388, s. 367-373.
- Boberg, Inger M., 1962: Dansk folketradition i tro og digtning og deraf afhængig skik. Udgivet posthumt af Iørn Piø. København. (Danmarks Folkeminder nr. 72.)
- Christensen, Lisbeth Eilersgaard, [udateret]: Kong Rans Høj. Direkte link: <http://jelling.natmus.dk/om-jelling/vikingetiden-omkring-jelling/kong-rans-hoej/> (sidst set 30/10-2015).
- Christensen [senere Dalberg], Vibeke & John Kousgård Sørensen, 1972: Stednavneforskning 1: Afgrænsning. Terminologi. Metode. Datering. København.
- Dalberg, Vibeke, 1989: Afgrænsningsproblemer i navneforskningen. I: Danske Studier 1989, s. 34-46.
- Danielsen, Martin Sejer, 2013: Mellem stednavn og sagn: Et studie i stednavnes relation til sagn. Upubliceret kandidatspeciale. August 2013. Københavns Universitet. (Kan fås tilsendt som pdf ved henvendelse til forfatteren: martinsejer@gmail.com)
- Danielsen, Martin Sejer, 2015: Højerup Kirke. Månedens navn på navn.ku.dk den 1. maj 2015. Direkte link: http://navn.ku.dk/maanedens_navn/hoejerup_kirke/ (sidst set 30/10-2015).
- DAtl. V = Erich Pontoppidan og Hans de Hofman, 1769: Den Danske Atlas eller Konge-Riget Dannemark. Tomus V. København.

MARTIN SEJER DANIELSEN

- DFS 1929/1 = Arkiv hos Dansk Folkemindesamling (Christians Brygge 3, DK-1219 København K).
- DgP 1 = Gunnar Knudsen og Marius Kristensen under medvirken af Rikard Hornby, 1936-1948: Danmarks gamle Personnavne. Bind 1: Fornavne. København.
- digdag.dk = Digitalt atlas over Danmarks historisk-administrative geografi. Link: <http://digdag.dk> (sidst set 30/10-2015).
- DK + amt = Danmarks Kirker. Under udgivelse af Nationalmuseet siden 1933. København.
- DPI = Christian Adamsen & Vivi Jensen (red.) bistået af Christian Liebing, udg., 1995: Danske præsters indberetninger til Oldsagskommissionen af 1807: Vest- og Sydjylland. Højbjerg.
- DS + bind = Danmarks Stednavne. Bind 1 ff. Under udgivelse siden 1922. København.
- Ellekilde, Hans, 1944. Indledning: Svend Grundtvigs Sagnindsamling 1843-1883. I: Svend Grundtvig: Danske Folkesagn 1839-83. Første Samling: Danske Naturvætter, s. 7-65. Udg. Hans Ellekilde. København. (Danmarks Folkeminder Nr. 53.)
- ETK + bind + sagnnr. eller sidetal = Evald Tang Kristensen, udg., 1892-1901: Danske sagn, som de har lydt i folkemunde: Udelukkende efter utrykte kilder. Bind I-VI [I-VII]. Århus og Silkeborg.
- ETK Ny + bind + sagnnr. eller sidetal = Evald Tang Kristensen & Johannes Evald Tang Kristensen (fra bind III ff.), udg., 1928-1939: Danske Sagn, som de har lydt i Folkemunde. Ny række. Bind I-VI + registre. København.
- Feilberg + bind = Feilberg, Henning Frederik, 1886-1914: Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål. Bind I-IV. Kjøbenhavn.
- Fund og Fortidsminder = Kulturstyrelsens site Fund og Fortidsminder. Direkte link til opslag om Kong Rans Høj: <http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/60213/> (sidst set 30/10-2015).
- Hald, Kristian, 1942: De danske Stednavne paa -um. København. (Universitets-Jubilæets danske Samfund Nr. 333.)
- Heiberg, Johan Ludvig. 1932 [1828]. Elverhøi. I: Johan Ludvig Heiberg: Poetiske Skrifter II, s. 1-125. Udg. Carl S. Petersen. København.
- I 1942 = Stednavneindberetning hos Afdeling for Navneforskning (Nordisk Forskningsinstitut, Njalsgade 136, DK-2300 København)

KIRKENAVNETS FREMKOMST

- S). Udarbejdet af Ella Jensen i 1942 over stednavnene i Daldoover under Randbøl sogn. Topografisk nummer 2327.
- JØ = Jysk Ordbog. Online: <http://www.jyskordbog.dk>. Under udarbejdelse. Red. Ove Rasmussen et al. 26. januar 2015 kan der foretages opslag inden for bogstaverne A-I.
- Jørgensen, Bent, 2002: Kirkens navn. Danske kirkers navne gennem 1000 år. I: Kristendommens indflydelse på nordisk navngivning: Rapport fra NORNA's 28. symposium i Skálholt 25.-28. maj 2000, s. 145-151. Red. Svavar Sigmundsson. Uppsala. (NORNA-rapporter 74.)
- Jørgensen, Bent, 2008. Danske stednavne. 3. udgave. København.
- Lidegaard, Mads, 1998: Danske høje fra sagn og tro. København.
- Nicolaisen, Wilhelm F.H., 1976: Place-Name Legends: An Onomastic Mythology. I: Folklore, Vol. 87, No. 2, s. 146-159.
- Nicolaisen, Wilhelm F.H., 1977a: Some Humorous Folk-Etymological Narratives. I: New York Folklore, Vol. 3, No. 1, s. 1-14.
- Nicolaisen, Wilhelm F.H., 1977b: Place-Names and their Stories. I: Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1977, s. 23-29.
- Nyström, Staffan, 2013: Betydelse – referens. Kapitel 2.2. i: Namn och namnforskning: Ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andra namn. Version 1 (2013-02-19), s. 12-14. Red. Staffan Nyström (hovedred.), Eva Brylla, Märith Frändén, Mats Wahlberg & Per Vikstrand. Uppsala. (Webpublikation: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:606610/FULLTEXT01.pdf>, sidst set 30/10-2015)
- ODS + bind = Ordbog over det danske Sprog. Udgivet i 28 bind fra 1918-1956 + 5 supplementsbind fra 1992-2005. København.
- Olrik, Axel, 1921: Nogle grundsætninger for sagnforskning. Udgivet posthumt af Hans Ellekilde. København. (Danmarks Folkeminder nr. 23.)
- Orluf, Frederik, 1950: Stednavnene Hornstrup og Randbøl m.m. I: Vejle Amts Aarbog 1950, s. 103-114.
- Præst.Worm I = Frank Jørgensen m.fl., udg., 1970-1974: Præsteindberetninger til Ole Worm. Bind I: Indberetninger fra Ålborg og Ribe stifter 1625-42. København.
- Tangherlini, Timothy R., 2013: Danish Folktales, Legends, & Other Stories. Seattle & London and Copenhagen. (New Directions in Scandinavian Studies.)

MARTIN SEJER DANIELSEN

- Thiele, Just Mathias, 1817: Prøver af Danske Folkesagn. Kjøbenhavn.
- Thiele, Just Mathias, 1818-1823: Danske Folkesagn. 4 samlinger. Kjøbenhavn.
- Thiele, Just Mathias, 1843: Danmarks Folkesagn. Første Deel. Kjøbenhavn.
- Wohlert, Inge, 1960. Imperativiske Stednavne. I: Ti Afhandlinger: Udgivet i anledning af Stednavneudvalgets 50 års jubilæum, s. 63-95. (Navnestudier nr. 2.)
- Worsaae, J.J.A., 1840-1841: Undersøgelser af Gravhøie i Danmark. I: Annaler for nordisk Oldkyndighed 1840-1841, s. 137-163.

SUMMARY

The Origin of a Church Name: Some Thoughts on a Name Explanatory Motif in Evald Tang Kristensen's Published Legends

By Martin Sejer Danielsen

In *Danske sagn* ["Danish Legends"] (1892-1901; 1928-1939), the Danish folklore collector Evald Tang Kristensen (1843-1929) published some legends under the typological headline "Kirkenavnets fremkomst" ["Appearing of the Church Name"]. With the point of departure in my MA-thesis (Danielsen 2013) some theoretical and methodical principles regarding the work with name explanatory legends are introduced, and a qualitative selection of legends explaining the origin of church names are analysed in order to demonstrate how these legends differ from the onomast's understanding of the names. Examples of legends or legend pieces presented in this article are stories of naming processes, and it is shown how the church name as *name* within the legends is quite

KIRKENAVNETS FREMKOMST

different from name researcher Bent Jørgensen's definition of the names as formally secondary compounds.

Martin Sejer Danielsen
Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut,
Københavns Universitet
sejer@hum.ku.dk